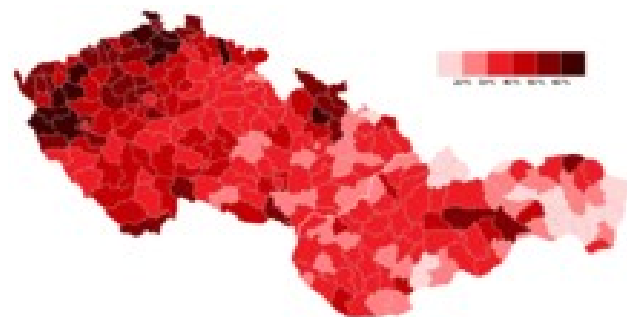

Komunismus ve světě a v Československu 1917- 1989

Vývojové etapy

- **1917-1922 Bolševická revoluce, ovládnutí Ruska, vznik SSSR**
- **20. léta upevnění moci – J.V.Stalin, neúspěšné snahy**
- **30. léta – industrializace, mezinárodní uznání, v SSSR stalinský teror**
- **1941-1945 zapojení SSSR do 2.sv. války, porážka nacistického Německa a jeho spojenců – vzrůst prestiže SSSR a komunizmu**
- **1945-1948 rozšíření komunizmu do východní Evropy a do Asie**
- **50. léta studená válka, rozdělení světa**
- **60. léta uvolňování napětí po smrti Stalina,**
- **1968 pokus o „Pražské jaro“**
- **70. a 80. léta opět růst napětí, závody ve zbrojení, snahy o utužení komunistických režimů**
- **1989 Gorbačov - pokus o uvolnění, rozpad SSSR, pád komunizmu ve střední a východní Evropě.**

Komunismus - Bolševizmus

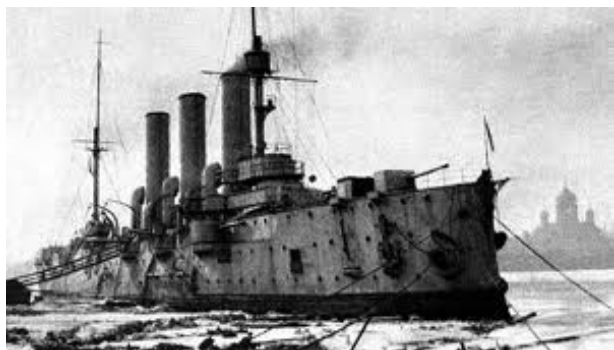
- Vznikl na území Ruska na počátku 20.století
- V.I.Uljanov – Lenin přetvořil Marxovu teorii proletářské revoluce pro podmínky zaostalého Ruska
- Zavedl pojem **diktatura proletariátu**.
- Sociálně demokratická strana Ruska se v letech 1903-1912 rozštěpila na 2 frakce: - revoluční **bolševiky** v čele s Leninem
  - tradiční sociální demokraty **menševiky**

V důsledku všeobecné bídy a sociální a ekonomické situace během 1.světové války začala v Rusku bolševická revoluce. V únoru 1917 byl sesazen car (později bolševiky popraven s celou rodinou) a vytvořena relativně demokratická prozatímní vláda, která byla svržena v říjnu 1917, kdy se bolševici ujali moci.

K definitivnímu prosazení bolševizmu v Rusku došlo po vítězství v občanské válce v letech 1917-1921. V roce 1922 vznikl první komunistický stát na světě – Svaz sovětských socialistických republik - SSSR

блик

(СССР) 1922-1991

Komunismus ve světě

1921-1939

Bolševizmus jako každá extrémistická a totalitní ideologie usiluje o světovládu !

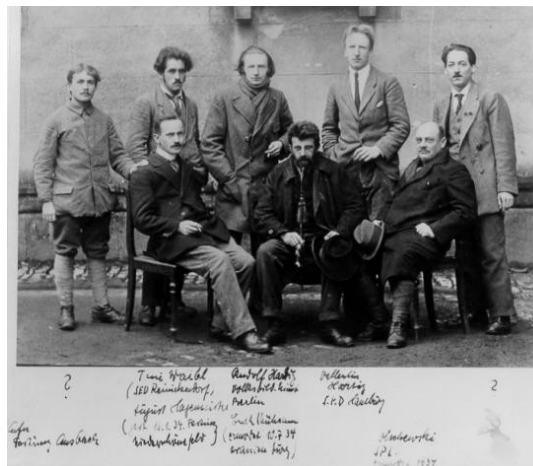
- Po 1.světové válce se bolševizmus šíří do celého světa.
  - Složitá politická, sociální a ekonomická situace – revoluční nálady.
  - Po vzoru ruských bolševiků se od sociálně demokratických stran oddělují bolševické frakce, vznikají komunistické strany po celém světě.
  - Spojují se do III. Komunistické Internacionály - v letech 1921-1924 tvořilo KI 56 sekcí (komunistických stran).
  - KI se snažila o „vývoz“ bolševické revoluce
  - Vedle SSSR byly členy KI kom. strany Německa, Francie, Itálie, Československa, skandinávských zemí, Velké Británie, Holandska, Belgie, Bulharska, Řecka, Rumunska, Jugoslávie... USA, Austrálie, Číny, Brazílie...
- Některé tyto strany byly nevýznamné . . . .

V řadě zemí proběhly pokusy o bolševické revoluce.
V Německu, Maďarsku, Československu. (přispělo to k nástupu
fašizmu a nacizmu)

Bavorská republika rad,
(Mnichovská republika rad)
(Bavorská sovětská republika;)
1.dubna – 3.května 1919

Maďarská republika rad
21.března - 1.srpna 1919

Slovenská republika rad,
16.června - 7.července 1919
části území východního a jižního Slovenska

1. Československá republika

Vznik KSČ

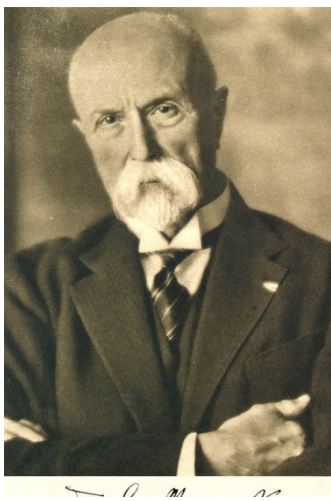
1. československá republika byla z počátku politicky nestabilní i když měla ve svém čele silné demokraticky smýšlející osobnosti.

Důsledky 1.sv.v. – bída, revoluční nálady, národnostní problémy
Pod vlivem bolševické revoluce vznikla v roce 1921 Komunistická strana Československa odštěpením od čs. strany sociálně demokratické, podobně jako v dalších zemích.
V době svého vzniku byla jednou z nejpočetnějších komunistických stran na světě.

Stala se součástí Komunistické Internacionály řízené z Moskvy.

Ve volbách v roce 1925 skončila na druhém místě s 41 poslaneckými mandáty.

V roce 1929 se vedení KSČ zmocnila radikální skupina v čele s Klementem Gottwaldem silně závislá na Moskevském vedení.

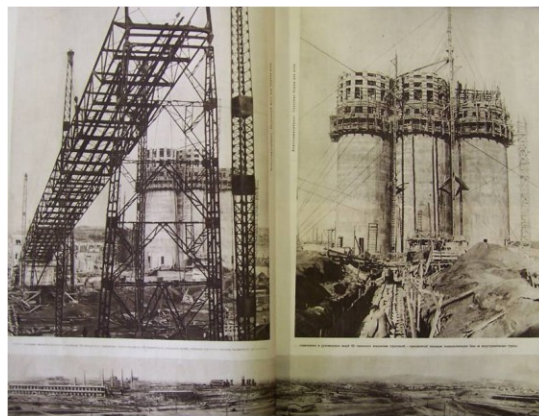

Sovětský svaz a svět 1922-1939

Přes vnitřní problémy, diktaturu a teror začala rozsáhlá industrializace zaostalých oblastí, elektrifikace, nové průmyslové závody především těžkého průmyslu. Velké stavby komunismu vedly ke zvýšení ekonomického potenciálu země a hospodářské spolupráci se západními zeměmi.

Vzrostla i vojenská síla SSSR.

Komunisté ve všech zemích propagovali a zveličovali „úspěchy komunismu.“

- **V roce 1934 se Sovětský svaz stal členem Společnosti národů. (V roce 1939) byl vyloučen)**

- **Prestiž SSSR stoupla i podporou demokratických sil ve Španělské občanské válce proti fašistické diktatuře generála Franka. Bojovaly zde oddíly organizované Komunistickou internacionálou.**

- **Ve 30. letech po nástupu nacismu v Německu se SSSR stavěl proti Německu. Změna nastala v roce 1939 po uzavření paktu s Hitlerem.**

Nacismus v Německu

1938 - Mnichov

1933 nástup nacismu v Německu.

Expanzivní politika – 1938 obsazení Rakouska.

stupňující se Hitlerův tlak na ČSR (Sudety)

září 1938 – Hitler oznámil útok na ČSR na 28.9.

23.9. byla v ČSR všeobecná mobilizace,

Svět na pokraji války – mobilizovala Francie,
Jugoslávie, Rumunsko, SSSR

V průběhu září probíhala intenzivní jednání
evropských politiků s Hitlerem

Československo (Beneš) bylo ochotno k ústupkům,
snaha o jednání do posledních okamžiků.

Komunisté byli aktivní a spoléhali na pomoc SSSR

V čele vlády
generál
Syrový

- Na 29.září 1938 byla svolána schůzka představitelů Německa, Itálie, Velké Británie a Francie do Mnichova. Sešli se na ní německý kancléř Adolf Hitler, italský vůdce Benito Mussolini, francouzský premiér Édouard Daladier a britský ministerský předseda Neville Chamberlain k jednání o vyřešení „československé krize“. Po půlnoci 30. září podepsali dokument, který vstoupil do historie jako **Mnichovská dohoda**. Na jejím základě bylo Československo přinuceno odstoupit Německu rozsáhlá území, na kterých žila německá menšina. Obdobným způsobem byl vyřešen také problém polské a maďarské menšiny.
- Anglie a Francie zaslaly Československu ultimatum, že v případě, že nebude dohodu respektovat, necítí se být zavázány dosavadními závazky.
- Pro Československo to znamenalo ohromné zklamání, zhroucení dosavadní zahraničně politické koncepce a bezprostřední ohrožení.

 SUDETENLAND: Czech Territory ceded to Germany at Munich, September 30, 1938

 Czech Territory Given to Hungary by Germany and Italy at Vienna, October 2, 1938

 Czech Territory Annexed by Poland November 1, 1938

Abkommen an ausgearbeitet werden. Ein deutsch-tschechoslowakischer Ausschuss wird die Einzelheiten der Optionen bestimmen, Verfahren zur Erleichterung des Austausches der Bevölkerung erörtern und grundsätzliche Fragen klären, die sich aus diesem Austausch ergeben.

Die Tschechoslowakische Regierung wird innerhalb einer Frist von vier Wochen vom Tage des Abschlusses dieses Abkommens an alle Sudetendeutschen aus ihren militärischen und politischen Verbänden entlassen, die diese Entlassung wünschen. Innerhalb derselben Frist wird die Tschechoslowakische Regierung sudetendeutsche Gefangene entlassen, die wegen politischer Delikte Freiheitsstrafen verbüßen.

München, den 29. September 1938.

München, 29. Sept. 1938

Důsledky:

- **Vojensko politické – přímá cesta ke 2.světové válce**
- **Morální – selhání západní demokracie**
- **Posunutí ČSR do sféry vlivu SSSR**
- **Benešovy dekrety v roce 1945**

Předehra a první roky války

- **15. březen 1939** obsazení zbytku Československa
Protektorát Čechy a Morava, samostatný Slovenský Štát
  - **7. 4. 1939** Itálie zahájila okupaci Albánie
  - **28. 4. 1939** Německo vypovědělo smlouvu o neútočení s Polskem
  - **22. 5. 1939** Itálie podepsala s Německem pakt o vzájemné pomoci v případě války s třetí mocností
  - **23. 8. 1939** Německo a Sovětský svaz podepsaly pakt o neútočení s tajným protokolem o dělení Polska a sférách vlivu
-
- **1.9.1939** Německo napadlo Polsko
  - **3.9.1939** Velká Británie a Francie vypověděly válku Německu
  - **17.9.1939** Zábor polského území Rudou armádou
  - **15.-17. 6. 1940** Sovětská armáda okupovala Estonsko, Litvu a Lotyšsko
  - **22. června 1940** Kapitulace Francie
  - **srpen - říjen 1940** letecká bitva o Británii
  - **22.6.1941** Německo napadlo Sovětský svaz
  - **7.12.1941** Japonsko přepadlo válečnou základnu USA Pearl Harbor
  - **8.12. 1941** vyhlásilo Spojeným státům válku

Pakt Molotov-Ribbentrop

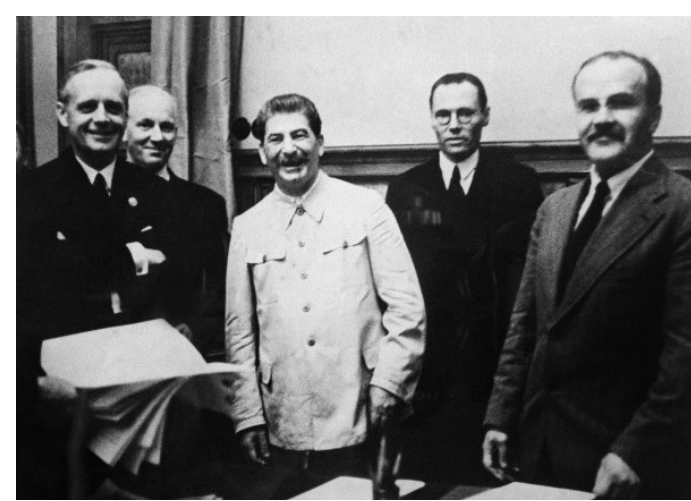
23. 8. 1939

für die
deutsche Reichsregierung.

W. Ribbentrop

für die Wehrmacht
des Reiches
des UdSSR:

L. Molotov

Map 1 – Planned division of Central Europe according to the Molotov-Ribbentrop Pact

- National borders as of 1938
- - - Soviet republic borders as of 1938
- Planned borders
- Soviet Union
- Germany
- Soviet sphere of influence
- German sphere of influence
- Other countries and territories

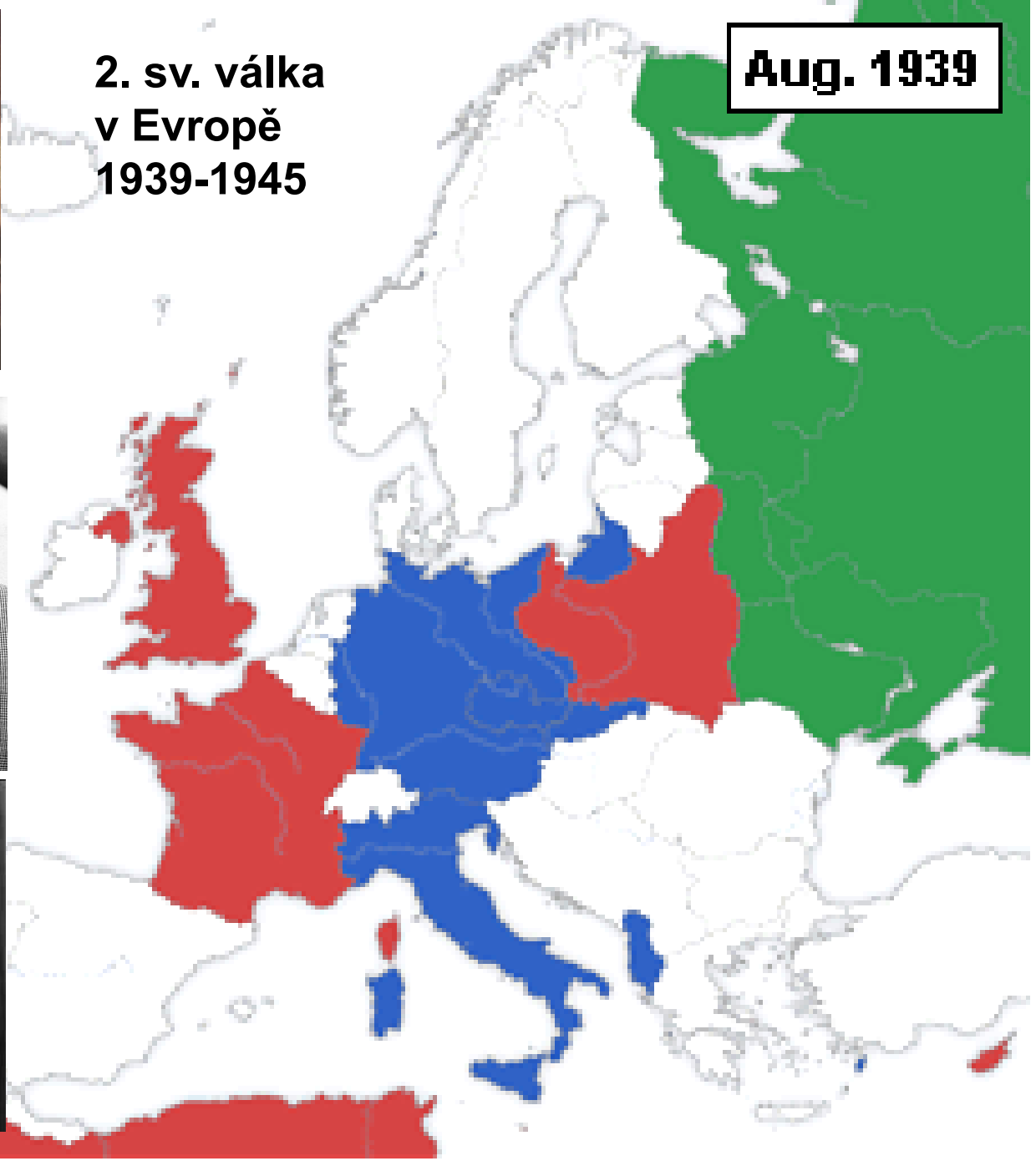
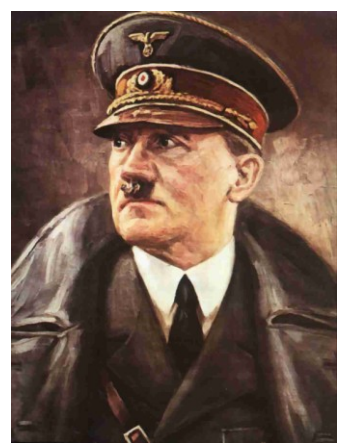
Map 2 – Actual territorial changes 1939-1940

- National borders as of 1940
- - - Soviet republic borders as of 1940
- National borders as of 1938

Aug. 1939

**2. sv. válka
v Evropě
1939-1945**

Zahraniční odboj

Politici představitelé

Většina politiků v čele s Benešem emigrovala na západ, kde byla nejdříve v Paříži, později v Londýně vytvořena exilová vláda.

Představitelé KSČ v čele s Gottwaldem odešli do Moskvy. Do odboje se zapojili a navázali styk s Londýnskou vládou až po vstupu SSSR do války v roce 1941

V roce 1943 přijel Beneš na pozvání Stalina do Moskvy a podepsal smlouvu o spolupráci mezi ČSR a SSSR

Zahraniční odboj

Vojenské jednotky

Většina vojáků emigrovala do Francie a po její porážce v roce 1940 se podařilo zajistit přelet a přeplavení čs.jednotek do Velké Británie, kde byly vytvořeny československé vojenské jednotky, především letecké, které se zúčastnily „Bitvy o Británii“. Pěší a motorizované jednotky bojovaly hlavně na Středním Východě

Část československých vojáků zůstala v Polsku, po jeho porážce se dostala do sovětských internačních táborů. Po vstupu SSSR do války a zejména po jednání Beneše se Stalinem v roce 1943 byla vytvořena samostatná československá jednotka (nejdříve pouze prapor), která se cvičila v Buzuluku. Jednotka byla sestavena z českých a slovenských exulantů, kteří se dostali do Sovětského svazu a posléze také z Čechů a Slováků žijících na sovětském území (volyňští Češi, a další). Jednotka se postupně rozšiřovala až do podoby armádního sboru.

Velitelem jednotky byl Ludvík Svoboda československý důstojník, bývalý ruský legionář.

Partyzánský odboj

Jednou ze složek českého protinacistického odboje bylo partyzánské hnutí

Stejně jako všeobecný odboj, se partyzánský odboj se dělil na komunistický řízený z Moskvy a nekomunistický řízený z Londýna. Roku 1944 došlo k zřetelnému rozmachu partyzánských oddílů, výsadky byly uskutečňovány ze západu ale především jak z východu, Nejznámější partyzánskými oddíly na území Čech a Moravy byly skupina Sever, Dr. M. Tyrš, Srp a kladivo, Rudá stráž, Jan Kozina, Jan Žižka , brigáda Jana Husa aj Ve většině oddílů bojovali sovětští vojáci a měla sovětské velitele.

Konec války v Evropě

Jata
únor 1945

Pokračující válka v Tichomoří

Průběh kapitulace

4.května - Severní Německo (Hamburg, Brémy)
Montgomery

8.května – Remeš (Eisenhower, Stalin protestoval)

9.května – Berlín

Pražské povstání

Příprava již během války

Česká národní rada, všechny složky odboje včetně KSČ– různé názory – přesto jednotá.

5.5. 1945 vypuklo povstání nakonec spontánně a živelně
Odzbrojování Němců, stavba barikád, boj o Rozhlas

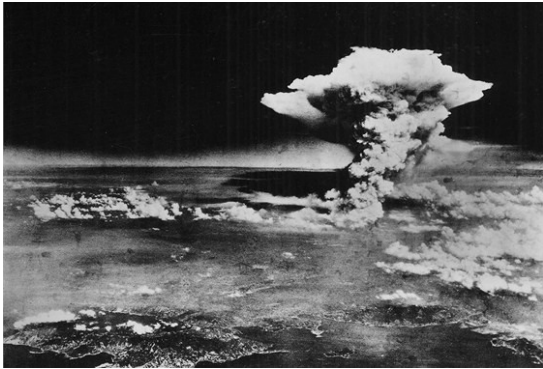
- 6.5. vyslanci Americké armády v Praze – americká armáda nesměla zasáhnout
- 7.5. soustředění a útok německých vojsk
- Vojska Ruské osvobozené armády generála Vlasova poskytla Praze významnou pomoc
- 8.5.kapitulace velitele Prahy generála Toussainta
- 9.5. ráno příjezd sovětských vojsk od Berlína
- Při bojích a v důsledku bojů zahynulo přes 1500 Čechů, přes 300 Vlasovců a kolem 1000 Němců. v Praze a v nejbližším okolí zahynulo 692 vojáků Rudé armády z toho 30 ve vnitřní Praze.

Použití atomové bomby

- **Válka v Evropě skončila. Ale pokračovala na japonské frontě v Pacifiku. 6. a 9. srpna USA shodily dvě atomové bomby na japonská města Hirošimu a Nagasaki.**
- **V prvních dvou až čtyřech měsících po shození bomb zemřelo v Hirošimě 90 000 - 166 000 lidí a v Nagasaki 60 000 - 80 000, z toho v každém městě téměř polovina zemřela v prvním dni.**

Svět si v důsledku právě prožité války neuvědomil význam této události. Hrozba nového válečného konfliktu se zdála nereálná.

Obnovení republiky

Po příchodu na československé území schválila nová vláda 5.4.1945 na zasedání v Košicích program – dokument, který určoval zásady budoucí politiky a byl označován za

"program národní a demokratické revoluce".

Vláda i program byly od počátku pod vlivem SSSR

Předsedou vlády byl soc. demokrat Zdeněk Fierlinger během války čs. velvyslanec v Moskvě

vliv KSČ - Gottwald a Široký nám.předsedy vlády, resorty: vnitro, zemědělství, informace, školství

Brzy po návratu Beneš vyhlašuje prezidentské dekrety o potrestání Němců, Maďarů, kolaborantů a zrádců a konfiskaci jejich majetku

Svět po 2. světové válce

Poválečná situace a **nové rozdělení světa** se připravovalo v průběhu války.

- Rozdílná východiska a cíle vítězů války.
- Po skončení války dochází ke střetávání zájmů, boj o hegemonii.
- Stalin usiluje o nadvládu komunismu.
- Západní demokracie nebyla schopna čelit tlaku komunismu ideologicky, ani fakticky

Konference v Postupimi 1945

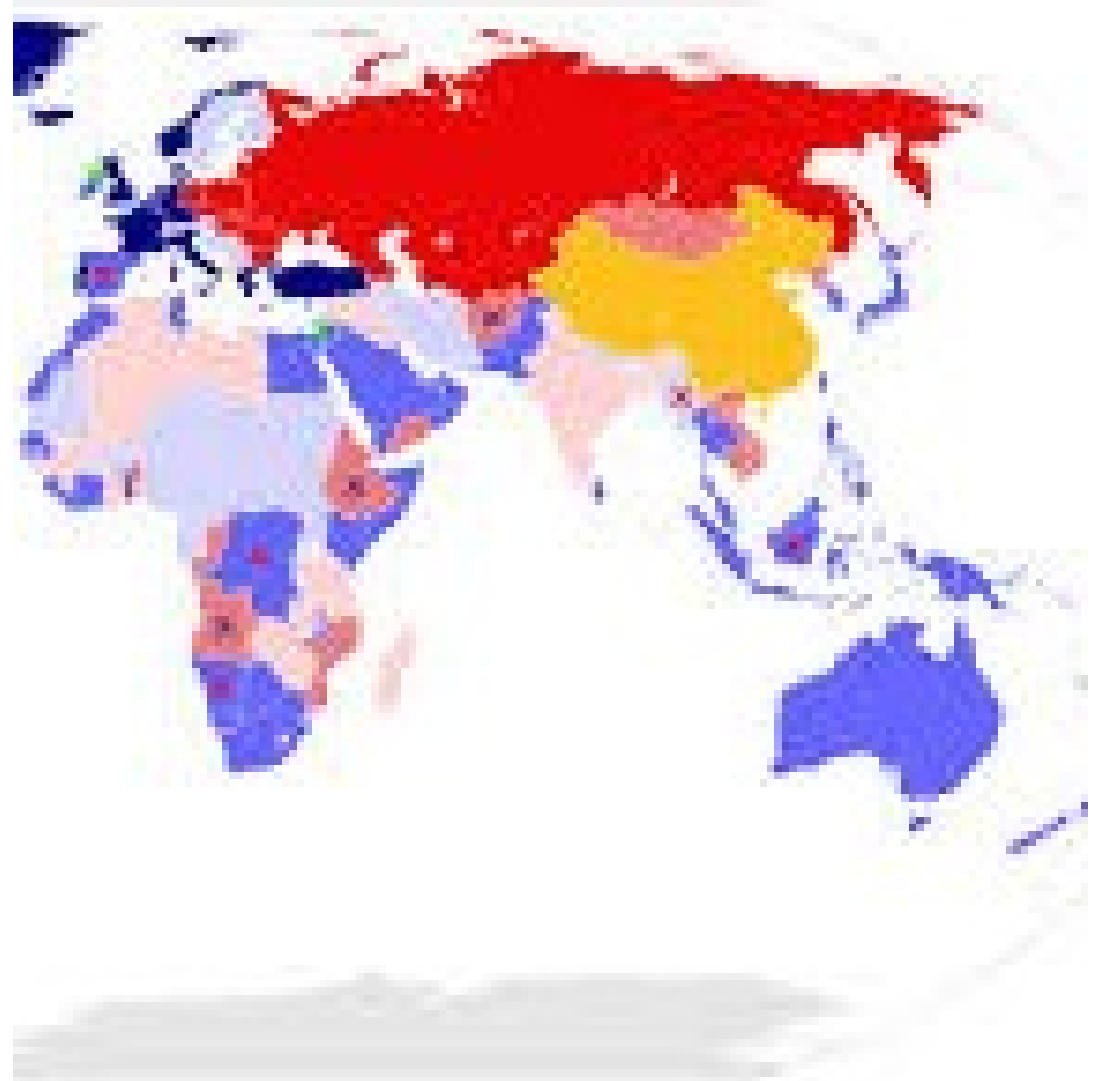

Winston Churchill v americkém Fultonu, 5.3. 1946

: „...od Štětína na Baltu až po Terst na Jadranu byla napříč celým kontinentem spuštěna železná opona“.

Vedle evropských zemí (osvobozených v roce 1945 sovětskou armádou) patřily do komunistické části světa Čína, Mongolsko, Severní Korea, Severní Vietnam

Studená válka

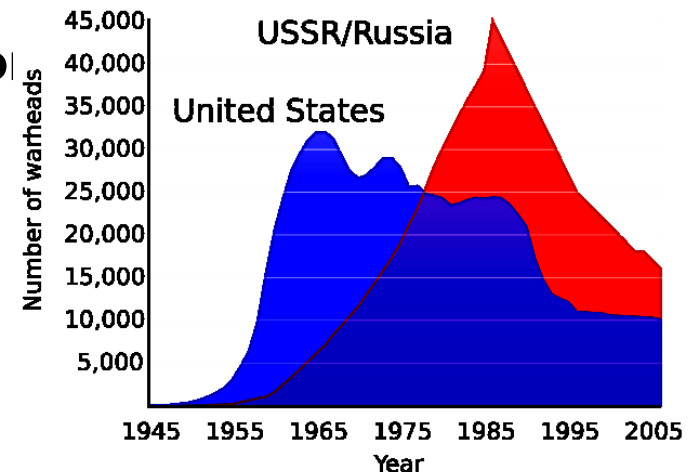
- Období od roku 1947 do roku 1990 – konfrontace mezi východním a západním blokem – „bipolární svět“

Sovětský svaz vytvořil východní blok ze států východní a střední Evropy, které okupoval a upevnil tam svoji moc a několika zemí v Asii

Spojené státy vytvořily západní blok ze států západní Evropy, Kanady a Austrálie.

Boj probíhal na poli ideologickém, politickém (OSN aj.), ekonomickém, vojenském. Významnou roli hrála špionáž a tajné služby.

- V roce 1949 získal Sovětský svaz atomovou zbraň (využil informace získané špionáží amerického programu). V roce 1953 předběhl USA a jako první vyvinul a otestoval vodíkovou bo

Korejská válka od 1950 – 1953

Válka mezi Jižní Koreou podporovanou OSN a USA a Severní Koreou podporovanou Čínou. Byla důsledkem politického rozdělení Koreje po 2. sv. válce a expanze komunismu.

OSN. USA, J.Korea

190 000 mrtvých

450 000 zraněných

3 000 000 mrtvých

civilistů

Severní Korea, Čína

400 000 mrtvých

500 000 raněných

Válka ve Vietnamu 1955 – 1975

a v sousedících zemích (Kambodža, Laos)

USA a další země přišly na pomoc jižnímu Vietnamu, který bojoval proti svému severnímu komunistickému sousedovi. Válka trvala 20let

- **Vojenské ztráty**

Vietnam : 1 101 000 mrtvých, ~604 000 zraněných:

USA : 314 000 mrtvých, ~1 490 000 zraněných:

- **Celkem mrtvých civilistů: 631 000 – 2 500 000**

Komunistické státy v době studené války –

červený je SSSR a jeho sféra vlivu, žlutá ČLR a její spojenci, černé nezávislé režimy /Jugoslávie, Somálskom Severní Korea

Rada vzájemné hospodářské pomoci

RVHP

Ekonomická organizace založená v době studené války (1949) státy sovětského bloku. Šlo o mocenský nástroj ovládní ekonomiky socialistických států Sovětským svazem, o sovětský protipól Marshallova plánu a později EHS.

Členské země :

Sovětský svaz, Bulharsko, Československo, NDR, Maďarsko, Mongolsko, Rumunsko, Kuba a Vietnam
RVHP byla rozpuštěna v roce 1991.

Varšavská smlouva

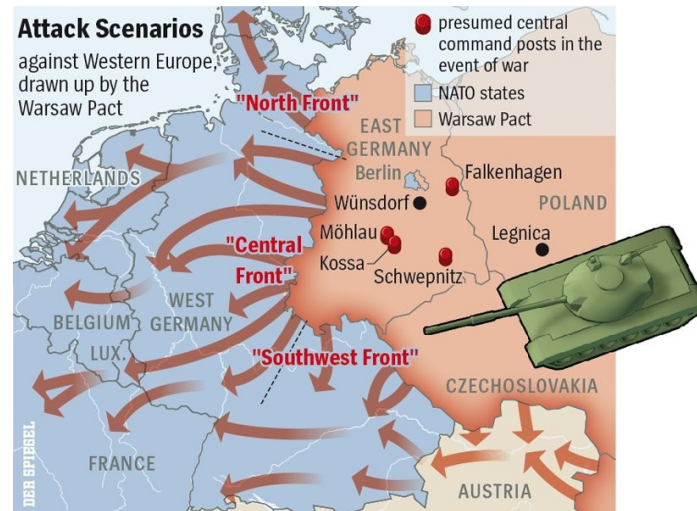
Vojenské seskupení států sovětského bloku.

Vznik v roce 1955 na základě

Smlouvy o přátelství spolupráci a vzájemné pomoci

Členské země:

**SSSR, Bulharsko,
Československo,
Maďarsko, NDR, Polsko,
Rumunsko, Albánie**
Ukončení činnosti
v roce 1991

Situace v Československu po 2.sv.v.

- Prestiž komunistů v odboji a Sovětského svazu v boji s Německem. boj bylo záměrně zveličováno.
- Osvobození velké části Československa Rudou armádou.
- Již ke konci války přebíral „Moskevský odboj“ iniciativu
- První zasedání nové vlády v Košicích – Košický vládní program Vláda přišla se sovětskou armádou „od východu“
- Na osvobozeném území přebíraly moc Národní výbory pod patronací sovětské armády
- Řada politických stran z předmnichovského Československa byla zakázána pro kolaboraci s Němci. Komunistická strana se snažila získat všechny vrstvy obyvatelstva včetně živnostníků a zemědělců.

Klement Gottwald : Komunisté jsou zastánci práv a přáteli živnostníků. Stanovili jsme pevnou hranici mezi znárodněním a soukromým podnikáním a dosáhli tak právní jis-toty, kterou soukromé podnikání potřebuje.....V tomto bratrském svazku všech vrstev pracujícího lidu s komunisty v čele je nejlepší záruka štěstí a blahobytu všech pracujících štěstí a prospěchu našeho živnostnictva,"

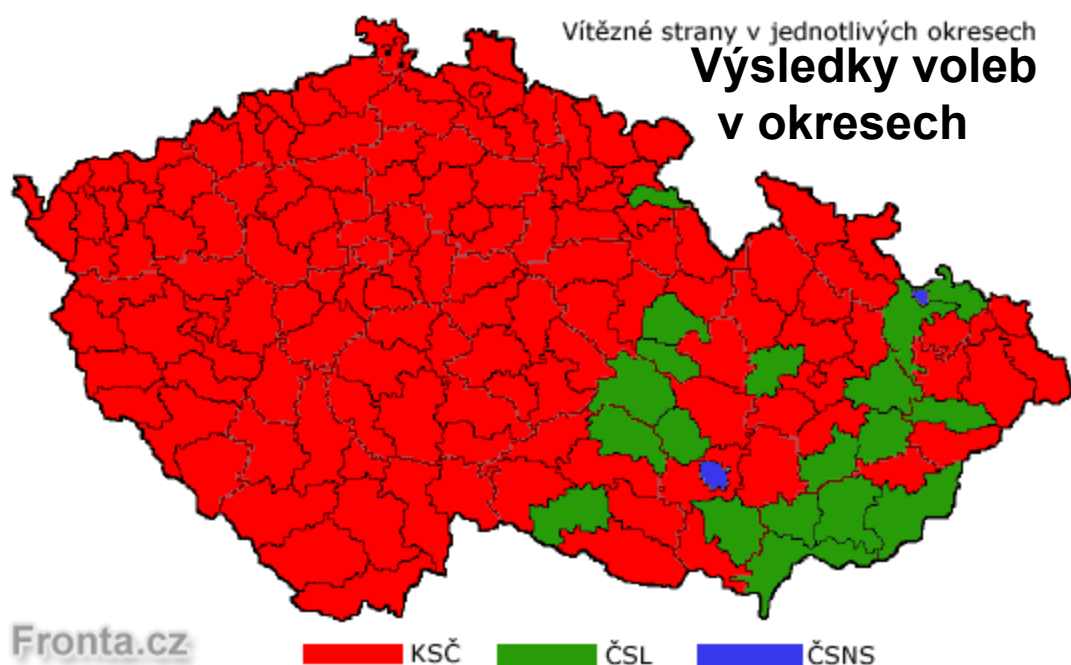
Volby 1946

KSČ.....40,1 %
Národní socialisté.....18,3 %
Lidová strana.....15,6 %
Sociálně dem. strana...12,5 %

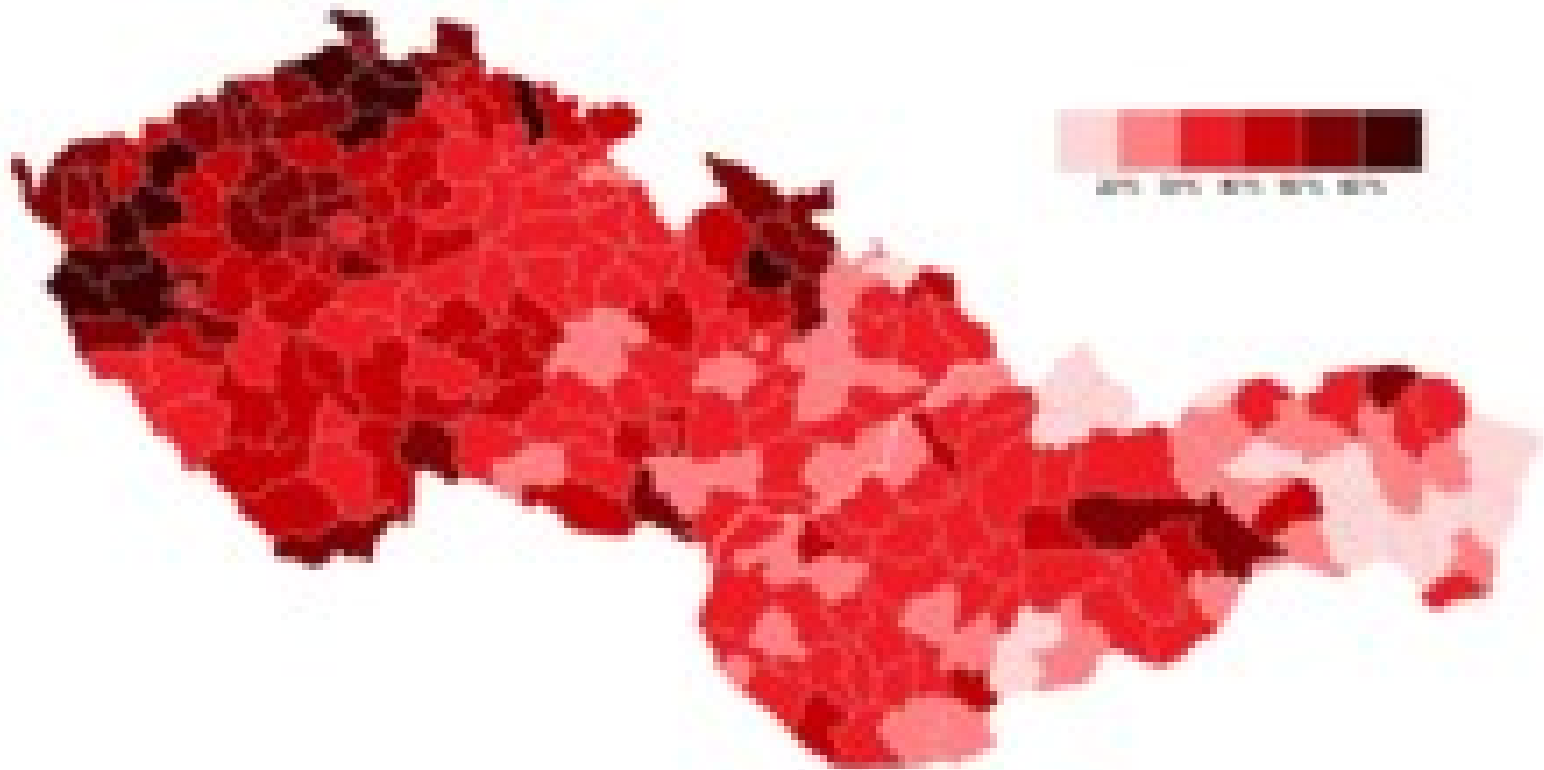
Počet členů KSČ v roce 1946:
1,1 milionu

Nová vláda:

Gottwald předseda vlády, KSČ 9 ministrů (nejdůležitější resorty (vnitro, zemědělství, informace, školství), ostatní strany po 3, Slovensko 4, bez politické příslušnosti 2: ministr obrany gen.Svoboda a ministr zahraničí (Jan Masaryk).

Celá republika

Volební výsledky KSČ

Rok	Celkem hlasů	%	mandátů
1925	934 223	13,2	41
1929	753 220	10,2	30
1935	849 495	10,32	30
1946	2 205 658	40,17	93
1990	976 996	13,48	15

Průběh událostí v roce 1948

- **Komunisté stupňují tlak**
- **rozpory v NF – infiltrace komunistů do ostatních politických stran**
- **ve vládě – „milionářská dávka“, zemědělská politika, ministr Nosek odvolal několik nekomunistických velitelů SNB a nahradil je komunisty atd.**
- **V únoru 1948 12 ministrů demokratických stran podalo na protest demisi. Očekávali, že prezident rozpustí parlament a vypíše nové volby.**
- **Nátlakové akce komunistů:**
- **22.2. sjezd závodních rad (ROH v čele s A.Zápotockým), založení a vyzbrojení Lidových milicí**
- **23.2. Ustavení Ústředního akčního výboru NF pod vedením KSČ – akční výbory na všech pracovištích**
- **Nátlakové akce - průvody dělníků a LM v ulicích Prahy, hrozba občanské války**
- **SNB pod vedením komunisty Noska, armáda pod vedením gen.Svobody**
- **Nátlak na prezidenta Beneše, který se obával občanské války a posléze přijal demisi a požadavky Gottwalda na rekonstrukci vlády.**
- **25.2. Gottwald vystoupil na Staroměstském náměstí a oznámil „vítězství“**

ÚNOR 1948

Únorový puč se podařil.

Okamžitě začíná perzekuce protikomunistických sil, část politiků a občanů odchází do emigrace.

Smrt Jana Masaryka (sebevražda?)

7. březen 1948

Beneš odmítl podepsat novou ústavu
v červnu abdikoval, v září umírá.

Gottwald
prezidentem republiky

Alternativy Února:

- **Specifická československá cesta – Stalin nedovolil**
- **Návrat k demokracii – pravděpodobně občanská válka, demokratické síly nebyly jednotné, na armádu nebylo možno spolehnout, ani na pomoc ze zahraničí, naopak by pravděpodobně zasáhl Sovětský svaz.**
- **Prosazení totalitního režimu řízeného z Moskvy– uskutečnilo se**

Proč došlo v únoru 1948 ke „snadnému“ převzetí moci?

- **Nepřípravenost společnosti – nedostatek schopných demokratických elit, morální devastace společnosti (Mnichov, kolaborace), neexistovala demokratická atmosféra.**
- **Přípravenost komunistů – KSČ připravená, cílevědomá a dobře organizovaná skupina, přitažlivá ideologie), kritika předválečných poměrů vč. „zrady Západu“**
- **Slabost západních demokratických struktur, neochota zasahovat**
- **Moment překvapení**

KSČM a „Vítězný“ únor 1948

2014.... Vedení strany označilo únorové uchopení **moci za zásadní politický zvrát a přihlásilo se k jeho revolučnímu základu, který vedl ke vzniku první historické formy socialismu.** Připustilo ale, že ho provázely "nedostatky a tragické deformace", které myšlenku socialismu "ochudily a poškodily".

Obdivovatelé Gottwalda nazývají v diskusích **nyňjší vedení KSČM v čele s Vojtěchem Filipem za "zrádčovské", které směřuje k "sociáldemokratismu, demokratickému socialismu a jiným pseudoteoriím,,.**

2016 V rámci výročí únorového převratu 1948 se KSČM přihlásia k „revolučnímu základu“ tehdejších událostí a ocenila první formy socialismu. Zároveň politovala „tragické deformace a nedostatky“, které "myšlenku socialismu ochudily a poškodily".

Jak učit žáky o totalitním režimu KSČ. Marta Semelová (2014):

„Nejde náhodou jen o snahu vytvářet v žácích a studentech zkreslený, nevyvážený a neobjektivní pohled na minulost...Kromě společnosti Člověk v tísní, Konfederace politických vězňů a "pochybného Ústavu pro studium totalitních režimů" by měly školy **využívat Klub českého pohraničí, Slovanský výbor a Klub Julia Fučíka.**

50.Léta – období „rudého teroru“

- Po „vítězství“ v únoru 1948 se komunisté snažili ovládnout celou společnost, zlikvidovat své nepřátele, zastrašit zbytek populace.
- Na všech pracovištích byly ustavovány akční výbory, které označovaly a vylučovaly „nepřátele“ a nespolehlivé.
- Na vysokých školách vyloučily AV na 10 tisíc posluchačů z dalšího studia, Z vysokých škol a gymnázií bylo vyhozeno okolo 600 pedagogů. Podobné to bylo na ministerstvech a dalších úřadech, v průmyslových podnicích a samozřejmě v armádě a bezpečnosti.
- V letech 1948 – 1951 emigrovalo asi 25 tisíc lidí. Komunistická vláda se snažila emigraci zabránit Uzavření hranice a její střežení bylo postupně zdokonalováno.
- Při pokusech o přechod hranice zahynulo 262 lidí.
(174 zastřeleno, 88 zahynulo v elektrických drátech)

Politické procesy.

- **Nástrojem upevnění moci komunistů byly politické soudní procesy s odpůrci komunistického režimu a později i s „nepřáteli uvnitř KSČ“. Politicky motivovaná soudní řízení začala již v roce 1948**
- **Mezi prvními byly procesy s generály a důstojníky čs. armády**

**Generál Heliodor Píka
odsouzen a popraven
1949**

- **V roce i 950 se uskutečnil velký proces s Miladou Horákovou a dalšími představiteli nekomunistických stran, z nichž bylo 10 odsouzeno k trestu smrti.**
- **Následovala řada dalších procesů s představiteli katolické církve a dalšími „nepřáteli“.**

V dalších letech následovaly i procesy s funkcionáři komunistické strany. V roce 1953 bylo v nejvýznamnějším procesu odsouzeno 14 vedoucích představitelů KSČ v čele s generálním tajemníkem Rudolfem Slánským (z toho 11 k trestu smrti).

- **V období 1949-54 byly v politických procesech odsouzeny desetitisíce lidí, věznicemi prošlo na 262 500 politických vězňů, asi 80 000 jich bylo bez rozsudku umístěno do táborů nucených prací); 234 lidí bylo popraveno, 244 zastřeleno na útěku a při podobných zinscenovaných příležitostech. Podle dosavadních zjištění zemřelo ve vězeních a koncentracích přes 4000 lidí.**
- **Komunisté trestali rovněž rodiny odsouzených vystěhováním na venkov, zákazem jakéhokoliv studia dětí, snižováním důchodů manželkám atd.**

Proces s vysokými stranickými státními představiteli – listopad n1952:

„ ....**Jako trockisticko-titovští sionističtí, buržoasně nacionalističtí zrádci a nepřátelé československého lidu, lidové demokracie a socialismu vytvořili, ve službách amerických imperialistů a řízení západními rozvědkami, protistátní spiklenecké centrum, podkopávali lidově demokratické zřízení, mařili budování socialismu, poškozovali národní hospodářství, prováděli špionážní činnost, oslabovali jednotu lidu a obranyschopnost republiky, aby ji odtrhli od spojení a přátelství se Sovětským svazem, aby likvidovali v Československu lidově demokratický řád, obnovili kapitalismus, znovu zavlékli naši republiku do tábora imperialismu a zničili její samostatnost a nezávislost.....“ (z obžalovacího spisu)**

Rozsudky:

Odsouzení k trestu smrti:

Rudolf Slánský – generální tajemník ÚV KSČ

Bedřich Geminder – vedoucí mezinárodního odd. ÚV KSČ

**Ludvík Frejka - vedoucí národohospodářského odboru Kanceláře
prezidenta republiky**

Josef Frank – zástupce generálního tajemníka ÚV KSČ

Vladimír Clementis – ministr zahraničních věcí

Bedřich Reicin – náměstek ministra obrany

Karel Šváb – náměstek ministra národní bezpečnosti

Rudolf Margolius - náměstek ministra zahr.obchodu

Otto Fischl - náměstek ministra financí

Otto Šling – vedoucí tajemník KV KSČ Brno

André Simone – redaktor Rudého Práva

Odsouzení k trestu odnětí svobody na doživotí:

Artur London – náměstek ministra zahraničních věcí

Vavro Hajdů - náměstek ministra zahraničních věcí

Evžen Löbl - náměstek ministra zahraničního obchodu

Částečné uvolňování ve 2.polovině 50.let

5.března 1953 umírá J.V.Stalin
14.března po návratu
z Moskvy umírá K.Gottwald

Po smrti Stalina začínají na obou stranách snahy o uvolnění a zmírnění studené války - obava z jaderného konfliktu

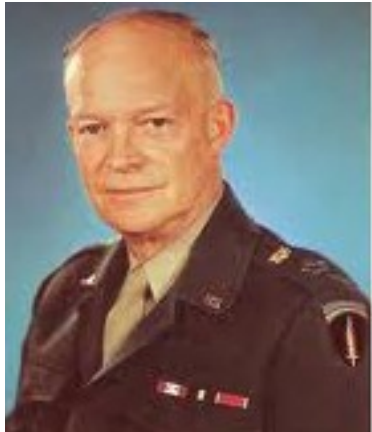
1956 XX.sjezd KSSS – Nikita Chruščov odhalil a odsoudil Stalina a jeho represe, „kult osobnosti“

Mezinárodní uvolnění

1953 prezidentem USA   1961 prezidentem

D.Eisenhauer

J.F.Kenedy

K uvolnění dochází i v celém sovětském bloku

Důsledky uvolnění

Roztržka s Čínou   Mao Ce-tung (1893–1976)

Vůdce Komunistické Číny Nesouhlasil s uvolněním

Spolu se Stalinem a Hitlerem patří ke třem
nejkrutějším diktátorům 20. st. (29 milionů obětí)

Dochází k politickým i hospodářským
kontaktům Východ – Západ

**Uvolnění mělo vliv i na situaci v „sovětském bloku“
Dochází k „protistalinským náladám“ Režim za přím
pomoci SSSR vzpoury nespokojených obyvatel
vždy krvavě potlačil.**

- **Východoněmecké povstání 1953**
bylo potlačeno sovětskou armádou a východoněmeckou policií.
Zabito bylo podle odhadů několik set demonstrantů, vězněno asi 1200 lidí.
- **Povstání dělníků v Poznani v červnu 1956**
přišlo o život asi 70 demonstrantů a 8 příslušníků bezpečnosti, zraněno bylo na 600 osob.
- **Maďarské povstání říjen 1956**
Bylo největší, stalinistický vůdce Rákosi musel odstoupit, demonstrace se změnily v povstání, které potlačily sovětské tanky
Oficiálně 2652 mrtvých a 19 226 zraněných
Vůdci povstání byli popraveni

Berlínská zeď

V srpnu 1961 obsadily ozbrojené síly NDR (armáda, policie, a jednotky podnikových milicí) hranice k Západnímu Berlínu a přerušily, nejdříve jen pomocí ostnatého drátu spojení mezi východním a Západním Berlínem. O 3 dny později se začala stavět zeď.

Délka okolo celého Berlína: 155 km (z toho 43,1 km mezi východem a západem města, 111 km mezi Západním Berlínem a NDR (Počet strážních věží: 302 , průměrná výška zdi: 3,60 m, šířka 1,20m)

Při pokusu o překonání zdi zahynulo 100 – 200 lidí,
5000 se útěk do Západního Berlína podařil
Zeď byla zbořena 5. listopadu 1989

Karibská krize - nebezpečí jaderného konfliktu

V roce 1959 na Kubě zvítězilo povstání pod vedením Fidela Castra a Che Guevary. Na americkém kontinentě vznikla první komunistická země.

V roce 1962 SSSR rozmístil na Kubě rakety středního doletu. V reakci na to vyhlásily USA blokádu, která měla zabránit dopravení dalších raket na toto území. Sovětská plavidla se po napjatých jednáních na hranici kontrolované zóny skutečně zastavila. Po dalších jednáních byly odstraněny i již instalované rakety

Uvolňování v Československu

Nástupcem Klementa Gottwalda v čele KSČ i státu Antonín Zápotocký (1884-1957) z počátku represe pokračovaly.

Po XX.sjezdu KSSS se KSČ názorově rozdělila na liberály, kteří podporovali a usilovali o změny a konzervativce (dogmatiky), kteří obhajovali dosavadní postoje a varovali před změnami.

Částečné rehabilitace odsouzených v politických procesech

1957 prezidentem a generálním tajemníkem ÚV KSČ

Antonín Novotný

Celkové uvolnění (kultura, tisk, ekonomika)

Období a aktivity uvolnění se střídaly s obdobími „přituhnutí“ a represí, ale méně drastickými.

Strach z revizionizmu a „kontrarevoluce“

Uvolňování v oblasti kultury

Omezení cenzury, 1958 sjezd spisovatelů, „Československá filmová vlna“, Divadla – Na zábradlí, Semafor, Večerní Brno, Literární noviny

Větší možnost cestování do zahraničí

- Zejména Jugoslávie, ale také „západ“ – pro „zasloužilé a spolehlivé“
- Omezení – výjezdní doložka, devizový příslib

Přetrvávají ekonomické problémy

- Nedostatek zboží – maso, ovoce, veškeré „západní“ zboží, automobily
- TUZEX
- Byty - v 60. letech se na byt čekalo v průměru 3 - 4 roky, v Praze 8 -12
- 1962 snahy o ekonomickou reformu po vzoru Jugoslávie – O.Šik
- Do aparátu KSČ i státu se dostávají mladí vzdělanější lidé

Přesto nikdo otevřeně nezpochybňoval existující systém, většina obyvatel byla loajální a snažila se využívat výhod – převládal pocit postupného zlepšování

Ústava Československé socialistické republiky z roku 1960

Společenské zřízení, za které bojovaly celé generace našich dělníků i ostatních pracujících a které měly od vítězství Velké říjnové socialistické revoluce před očima jako vzor, stalo se pod vedením Komunistické strany Československa skutečností i u nás.
Socialismus v naší vlasti zvítězil!

.....

Čl. 4 Vedoucí silou ve společnosti i ve státě je předvoj dělnické třídy, Komunistická strana Československa, dobrovolný bojový svazek nejaktivnějších a nejuvědomělejších občanů z řad dělníků, rolníků a inteligence.

Čl. 5 K rozvíjení společné činnosti, k všestranné a aktivní účasti na životě společnosti a státu a k uskutečňování svých práv sdružují se pracující v dobrovolné společenské organizace, jimiž jsou zejména Revoluční odborové hnutí, organizace družstevní, organizace mládeže, organizace kulturní, tělovýchovné a jiné; na společenské organizace postupně přecházejí některé úkoly státních orgánů.

Čl. 6 Národní fronta Čechů a Slováků, v níž jsou sdruženy společenské organizace, je politickým výrazem svazku pracujících měst a venkova, vedeného Komunistickou stranou Československa.

.....

Pražské jaro 1967-1968

- Uvolňování projevující se od počátku šedesátých let a především hospodářská stagnace vedly ke kritice daných poměrů. Kritici postupně zformovali reformní křídlo uvnitř KSČ i mimo ni.

Velkou roli zde hráli intelektuálové, umělci a studenti.

Na zasedání ÚV KSČ v lednu 1968 odstoupil A. Novotný a prvním tajemníkem ÚV KSČ se stal Alexander Dubček. Prezidentem Ludvík Svoboda, předsedou Národního shromáždění Josef Smrkovský, předsedou vlády Oldřich Černík

Dlouho potlačovaná celospolečenská aktivita během několika týdnů přerostla v široké celospolečenské hnutí za socialismus s lidskou tváří, jehož obrysy narysoval Akční program KSČ z počátku dubna 1968.

- **Vedení KSSS v čele s Leonidem Brežněvem (v roce 1964 sesadil Chruščova a stal se vůdcem SSSR) a stranické a vládní špičky států Varšavské smlouvy sledovaly vývoj v Československu s nelibostí a obavami.**
- **Během léta došlo k několika varovným prohlášením a jednáním s československými představiteli, kteří nátlaku neustoupili.**

- **V noci z 20. na 21.srpna 1968 bylo Československo obsazeno vojsky pěti zemí Varšavské smlouvy (Sovětského svazu, NDR, Polsko, Maďarska a Bulharska)**

1968-1969 Konec nadějí

- Vedoucí představitelé Dubček, Smrkovský, Černík a další byli zatčeni a násilně odvezeni do Sovětského svazu.
- 23. - 26. srpna se v Moskvě uskutečnila československo-sovětská jednání. Do Moskvy přicestoval prezident Svoboda, Gustav Husák a další do Kremlu byli přivezeni A. Dubček a další vedoucí představitelé, internováni v Sovětském svazu. Výsledkem tohoto jednání byly tzv. moskevské protokoly, které legalizovaly pobyt sovětských vojsk v Československu. Zabránily sice krvavému řešení a konfrontaci v Československu, ale zároveň znamenaly konec reformů a počátek tzv. normalizace.
- Vedoucí představitelé Pražského jara byli postupně zbavováni svých funkcí
- V dubnu 1969 se stal 1. tajemníkem ÚV KSČ
Gustav Husák

1970-1989

„Normalizace“

1968-1970

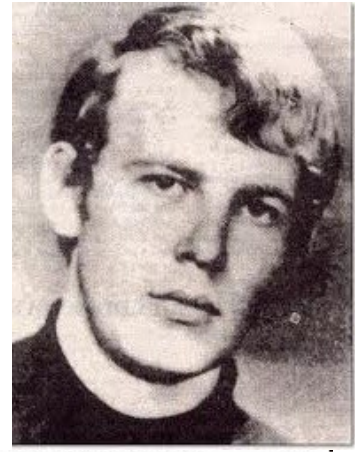
- Od podzimu 1968 do dubna 1969 byl postupně i když zpočátku nenápadně oslabován vliv reformního vedení a začínaly první čistky. 17. dubna 1969 byl do funkce prvního tajemníka ÚV KSČ zvolen Gustav Husák.
- Byly zrušeny mnohé organizace (některé již podruhé), například Junák, Sokol, K 231, KAN, kulturní spolky a jiné.
- Byly rušeny reformy politického a hospodářského života (Nová hospodářská soustava, poměrně mírná cenzura, liberální výuka na školách, relativní umělecká svoboda ve filmu, divadle atd).
- V bezpečnosti, armádě, na ministerstvech, v odborech a dalších organizacích a složkách byly prováděny čistky na základě postojů a činnosti v roce 1968. Představitelé Pražského jara byli odvoláni ze svých funkcí (ÚV KSČ, vláda, Národní shromáždění)
- 16. října 1968 byla podepsána smlouva „o dočasném pobytu sovětských vojsk“ uzákoňující přítomnost sovětské armády na území Československa. V ČSSR bylo rozmístěno 73 500 sovětských vojáků ve více než 80 posádkách.

- **V lednu 1970 byla zahájena čistka uvnitř KSČ, v jejímž rámci byli prověřkovými komisemi vyloučeni členové, kteří se účastnili obrodného procesu nebo nebyli loajální vůči normalizaci. Z komunistické strany bylo vyloučeno 327 000 lidí. O práci přišlo asi 350 000 lidí, z vedoucích míst museli odejít lidé s liberálními názory.**
- **Byla zavedena tuhá cenzura sdělovacích prostředků a celé kultury**
- **Mnoha mladým lidem nebylo z kádrových důvodů umožněno studium.**
- **Sociální práce i veškeré sociální aktivity dostaly opět „třídní“ charakter a převažovala jejich administrativní a kontrolní funkce.**
- **75 – 80 000 lidí opustilo dobrovolně nebo z donucení republiku.**
- **Nové vedení KSČ vydalo dokument *Poučení z krizového vývoje*. Českoslovenští představitelé v tomto dokumentu vyjádřili své „odhodlání dosáhnout normalizace poměrů v naší zemi na základě marxismu-leninismu, obnovit vedoucí úlohu strany a dělnické třídy, vyřadit kontrarevoluční živly a organizace z politického života a upevnit mezinárodní svazky ČSSR se Sovětským svazem a dalšími socialistickými spojenci....“**
Dokument popisoval příčiny, průběh a ukončení Pražského jara z hlediska stalinistického vidění světa, stanovil postihy „viníků“ a cesty k „nápravě“ (návrat k situaci před rokem 1968).

Odpor proti normalizaci

Na protest proti okupaci a normalizaci se upálili v Praze studenti Jan Palach (16. ledna 1969) a Jan Zajíc (25. února 1969) a další.

Pohřeb Jana Palacha byl velkým protestem proti okupaci

Do konce dubna 1969 se pokusilo o sebevraždu 26 lidí, 7 zemřelo. Kromě Jana Palacha, Jana Zajíce, Evžen Plocek, Josef Hlavatý, Miroslav Malinka, Blanka Nacházelová, Michal Lefčík.

Demonstrace a protesty pokračovaly při různých příležitostech na různých místech.

Když na mistrovství světa v hokeji v březnu 1969 porazilo Československo Sovětský svaz, došlo v centru Prahy k intenzivním oslavám, při kterých došlo k rozbití výlohy sovětské letecké společnosti Aeroflot na Václavském náměstí.

21. srpna při 1. výročí vstupu vojsk Varšavské smlouvy se konaly v Praze i jinde rozsáhlé demonstrace, které byly potlačeny příslušníky bezpečnosti a Lidových milicí.

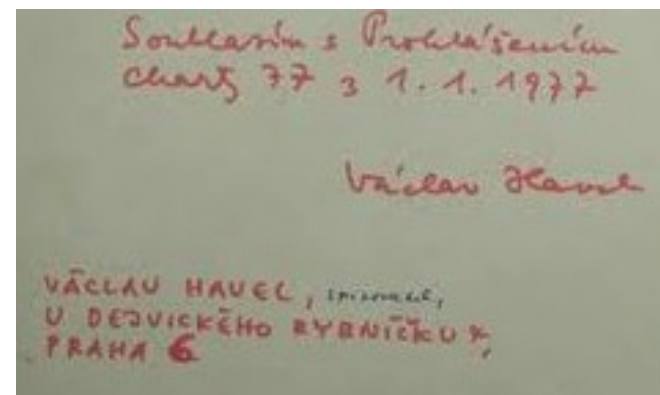
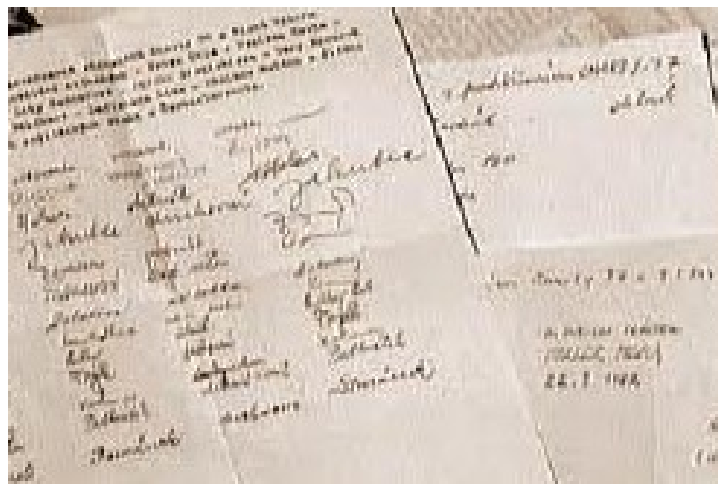

Charta 77

- V průběhu 70. let se postupně podařilo utlumit otevřené protesty. Většina společnosti se stáhla do soukromí a „tiše kolaborovala“. Část společnosti se ale nesmířila se situací, vytvářely se podzemní opoziční struktury. Pomoci se jim dostávalo zejména ze zahraničí (informace, tiskoviny).
- V roce 1976 podepsali českoslovenští představitelé v Helsinkách *Závěrečný akt Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě*, ve kterém se ČSSR zavázala k dodržování lidských a občanských práv.
- Neformální československá občanská iniciativa zveřejnila 1. ledna 1977 dokument *Charta 77 (Prohlášení Charty 77)*, ve kterém otevřeně kritizovala porušování lidských práv v ČSSR.
- Mezi prvními 242 signatáři byli Jan Patočka, Jiří Němec, Václav Havel, Ladislav Hejdránek, Zdeněk Mlynář, Pavel Kohout, Petr Uhl, Ludvík Vaculík, Jiří Hájek, Václav Malý Jiří Diensbir a další. Reprezentovali odlišná povolání, politické postoje i náboženská vyznání.
- Do poloviny 80. let dokument podepsalo přibližně 1 200 lidí

Vláda označila manifest za „protistátní, protisocialistické, demagogické a hanlivé psaní,“ a signatáři byli označeni jako „ztroskotanci a samozvanci“, „věrní služebníci a agenti imperialismu“, „zkrachovaní politici“ a „mezinárodní dobrodruhové“. Byli postiženi řadou represí – většinou byli vyhozeni z práce, jejich dětem bylo odepřeno studium na školách, přišli o řidičské průkazy, byli nuceni k emigraci, či jim bylo odebíráno občanství, byli zadržováni státní bezpečností, souzeni a vězněni.

Anticharta

„Za nové tvůrčí činy ve jménu socialismu a míru“

Rudé právo uveřejnilo
12. ledna 1977 prohlášení
„Ztroskotanci a samozvanci“.

Na 26. ledna byli do Národního divadla pozváni umělci - herci a jiné osobnosti známé z kulturního života. Na shromáždění přečetla herečka Jiřina Švorcová provolání československých uměleckých svazů *Za nové tvůrčí činy ve jménu socialismu a míru*, které vyjadřovalo loajalitu vedení KSČ a vládě. Další shromáždění bylo uspořádáno 4. února 1977 v Divadle hudby, kde prohlášení přečetl Karel Gott. Komunistickému režimu šlo mimo jiné o to, aby „legitimizoval“ pronásledování signatářů Charty 77, izoloval je od většinové společnosti a odradil další občany od podpisu Charty.

Ztroskotanci a samozvanci
Tisk socialistických zemí o článku Rudého práva Ztroskotanci a samozvanci
Kontrarevoluci růže nepokvetou
Váš lid věnuje své úsilí výstavbě
Rozhořčené protesty pracujících proti chartě 77 se šíří
SPOJÍ SE I S ČERTEM...
Vymoženosti pracujících
nenecháme zpochybňovat

80. léta

Špatné výsledky hospodářství vedly k nespokojenosti a volání po změnách.

V Sovětském svazu nastoupil v roce 1985 do vedení strany a státu Michail Gorbačov, který si nutnost změn uvědomil a zahájil „perestrojkou“ a „glasnost“ - snahu otevřeně mluvit o problémech.

Zahájil také jednání se Západem a zrušil nátlak na země sovětského bloku

Československé vedení v čele s Husákem a Jakešem se změnám bránilo a pokračovalo v represích.

První větší projevy nespokojenosti obyvatel ČSSR začaly na podzim roku 1988, Protestní akce a demonstrace pak pokračovaly s různou četností a intenzitou až do konce totalitního režimu.

V lednu 1989 se konaly vzpomínkové demonstrace při příležitosti upálení Jana Palacha. Reakce režimu vedla k dalším demonstracím („Palachův týden“). Do ulic byla vyslána vodní děla a speciální zásahové jednotky se psy.

Další demonstrace proběhly 21. srpna a další 28. října. Vedení KSČ se snažilo zavést tvrdá protiopatření především akcemi StB, ale bez úspěchu.

1989 – „pád“ komunismu v Evropě

- Po uvolnění tlaku z Moskvy se začal rozpadat komunistický systém ve většině zemí v Evropě. Během krátké doby dochází k rozkladu celého východního bloku.
- V listopadu 1989 padla berlínská zeď, v Polsku ve volbách zvítězila Solidarity, v Maďarsku se připravovaly svobodné volby.

- Události 17.listopadu zahájily pád komunismu v Československu

Bolševický teror v SSSR

- **Likvidace odpůrců** (představitelé bývalého režimu političtí odpůrci. buržoazie, církve, „nepřátelé“ ve vlastních řadách
- **ČEKA** (později GPU, NKVD) – F.E.Dzeržinskij
- **GULAGY**
- **Politické procesy**
- **Centralizace moci v rukou J.V.Stalina**
- **Násilná kolektivizace**
- **Potlačování národů a menšin v SSSR**
- **Snaha o ovládnutí mezinárodního komunistického hnutí**
- **Snaha o ovládnutí světa**

Oběti

Sovětský svaz

- **6-8 milionů** - popravy v průběhu revoluce a občanské války (Lenin)
- **20-25 milionů** - popravy, pracovní tábory - "Gulagy,, (Stalin)

Čína 29 milionů – (Mao-ce-tung - maoismus)

Východní Evropa, Korea, Vietnam, Kambodža, Kuba 3 miliony

Důsledky komunismu v Československu 1948-1989

- **Z politických důvodů bylo vězněno 262 000 osob**
- **234 lidí bylo popraveno**
- **4000 lidí zemřelo ve věznicích**
- **Emigrovalo - do roku 1951 25 000 lidí,
v letech 1968-1970 75 000 lidí**
- **Opuštění republiky bylo trestným činem, při
přechodu hranice bylo zastřeleno 174 osob,
88 osob zahynulo v elektrických drátech**
- **Hospodářské a zejména morální důsledky
komunismu vyčíslit nelze.**

Důsledky komunismu v Československu 1948-1989

- **Z politických důvodů bylo vězněno 262 000 osob**
- **234 lidí bylo popraveno**
- **4000 lidí zemřelo ve věznicích**
- **Emigrovalo - do roku 1951 25 000 lidí,
v letech 1968-1970 75 000 lidí**
- **Opuštění republiky bylo trestným činem, při přechodu hranice bylo zastřeleno 174 osob, 88 osob zahynulo v elektrických drátech**
- **Hospodářské a zejména morální důsledky komunismu vyčíslit nelze.**

Postoje současných komunistů

jeden příklad za všechny

Marta Semelová *1960

od roku 2010 poslankyně za KSČM,
dlouholetá předsedkyně Pražské rady KSČM,
členka rady zastupitelstva hl.m.Prahy,
učitelka na prvním stupni základní školy.

- *"únor 48 a následující období čtyřiceti let nebylo zločinným režimem, ten nastal po listopadu 1989,,..."*
- *O popravě Milady Horákové: „Bylo to v té době, já to považuji samozřejmě za nešťastné, nicméně Milada Horáková se také přiznala ke všemu, ke své činnosti...“*
- *O vstupu vojsk roku 1968: „Já bych to okupací nenazvala v žádném případě. Já bych to nazvala internacionální pomocí, která ovšem nám jako komunistické straně a komunistickému hnutí do budoucna udělala mnohé problémy.“*
- *„Vasil Bil’ak byl pozitivní postava. „*